

УДК 092+81'282+811.161.2 В.Німчук

**В.В. НІМЧУК У ЛІНГВОУКРАЇНІСТИЦІ
(До 80-річчя з дня народження
Василя Васильовича Німчука)**

Вышнею благодатию во сытность упоень.
Глубиною моудрости обилно исполнень.

Д. Туптало

Поступ світової мовознавчої думки еволюціонує та, як правило, пов'язується з певною особистістю, яка осяває епоху та формує її, змінює уявлення, які, здається, були непорушними та усталеними, трансформує та реінтерпретує світоглядні площини, що забезпечують подальший розвиток її Величності Науки. Серед класиків вітчизняної мовознавчої думки називаємо канонічні імена, що на роки та століття визначили український мовознавчий дискурс, — О. Потебню, К. Михальчука, П. Житецького, Л. Булаховського та деяких інших, чий науковий доробок давно став об'єктом студій академічних установ та лекційних курсів навчальних закладів. Безперечно, в Україні останнє півстоліття позначене мовознавчою присутністю Василя Васильовича Німчука, для нинішнього покоління лінгвістів — класика, який 6 липня святкує своє вісімдесятиріччя.

Німчукова епоха в лінгвістиці — від виокремлення мовного явища в синхронії та діахронії до ґрунтового та енциклопедичного тлумачення його в загальнослов'янському контексті; транслінгвальна академічна школа вивчення мови не лише в царині мовній зокрема, але й у річищі української культури та історії загалом. Школа Василя Німчука — це десятки засадничих монографій,

© В.М. МОЙСІЄНКО, 2013

які є етапними зрізами осягнення україністики від першої писемної пам'ятки, де виявлено українські мовні риси, до сьогодення. Школа Німчука — це сотні наукових статей, що є відправними взірцями для подальшого поглибленого вивчення та осмислення мовних явищ від поодинокого факту до аналітичних системних узагальнень. Німчукова думка — це виступи на найвищих світових мовознавчих форумах. Німчукова академія — це десятки докторантів та аспірантів, які розвивають і поглиблюють здобутки глотологічної музи ювіляра.

Народився Василь Німчук 6 липня 1933 р. в с. Довге Іршавського району Закарпатської області в селянській родині Василя та Марії Німчуків, які були й залишаються в пам'яті ювіляра моральним еталоном та духовним взірцем крізь час та простір. Нелегке і вельми непросто дитинство та навчання в школі в 1939 — 1950 рр., коли авторитарними партійними рішеннями нова влада вшент руйнувала віками усталену філософію людського буття, загострено та болісно відбилося в душі юнака. Батьківське: «На світі є Бог, який усе бачить»¹, — беззаперечне мірило вчинків ученого, непорушне й до сьогодення. Нові радянсько-більшовицькі «істини» Василь Німчук не просто не сприймав, але й категорично не бажав про подібне мракобісся думати. Виховання та повага до мами й нянька незворотно й однозначно наvertsали до християнських істин: люби Господа Бога свого всім серцем, усією душею, всім розумом і силою своєю; возлюби ближнього як самого себе. Саме ці християнські істини стали підвалинами формування світогляду майбутнього вченого. Тому, з одного боку, не дивно, а з іншого, — неймовірно дивовижно, що в 1981 р. докторську дисертацію захищатиме не член комуністичної партії, а безпартійний «западенець», — надзвичайна подія часів «розвинутого соціалізму!» Додамо також, що науковець провідної радянської академічної установи ніколи не приховував наявність храму Божого у своїй душі. Василь Васильович, де б не перебував, завжди відвідував службу Божу. Вступ до партії, послаблення віри — для Василя Німчука означало втрату батьків, батьківщини, зрештою, себе самого, адже «Бог усе бачить!».

Навчання в 1950 — 1955 рр. на українському відділенні філологічного факультету Ужгородського університету давалося легко й невимушено, як усе те, до чого лежить душа та торкається допитливий погляд Василя Васильовича. Заслуженою нагородою талановитому юнакові став диплом з відзнакою. Роки навчання в аспірантурі (1955 — 1958 рр.) на кафедрі української мови рідної alma mater під науковим керівництвом С.П. Бевзенка (1920 — 2005), відомого вченого й мудрого вихователя, були не тільки роками діалектологічних експедицій, аналізу й систематизації сили-силенної записів говірного мовлення та встановлення словотвірних особливостей різних частин мови в закарпатських верхньонадборжавських говірках, але й роками формування наукового

¹ Пуряєва Н. Добре поліття (До 75-річчя від дня народження члена-кореспондента НАН України Василя Васильовича Німчука) // Українська мова. — 2008. — № 2. — С. 107.

світогляду, наукової дбайливості та ретельності, нарешті, — легендарного універсуму Вченого.

1958 рік — рік зарахування на посаду молодшого наукового співробітника Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР, з яким нерозривно пов'язані 55 років життя ювіляра. За цей час В.В. Німчук проходить шлях від молодшого наукового співробітника до члена-кореспондента АН УРСР (1990), а з 1998 по 2008 — директор Інституту української мови НАНУ (Інститут створено в 1991 р.). Упродовж наукового шляху довжиною в півстоліття захищено дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук «**Словотвір іменних частин мови в закарпатських верхньонадборжавських говірках**» (1963) та доктора філологічних наук «**Староукраїнська лексикографія**» (1981); виступи на найвищих мовознавчих наукових форумах: Міжнародних з'їздах славистів (IX, Київ /1983/; X, Софія /1988/; XI, Братислава /1993/; XII, Краків /1998/; XIII, Любляна /2003/), на всіх семи Міжнародних конгресах україністів; здійснено керівництво написанням кандидатських (20) та консультування докторських (3) дисертацій; розпрацьовано та реалізовано, на жаль, не до кінця, науковий проект академічної «**Історії української мови**» (опубліковано чотири томи: «**Фонетика**», «**Синтаксис**», «**Морфологія**», «**Лексика**»), яка й дотепер «залишається найгрунтовнішим академічним дослідженням складного процесу формування та розвитку всіх структурних рівнів української мови»². Зрештою, українська медієвістика другої половини ХХ — початку ХХІ ст. просто немислима поза Німчуком.

Близько п'ятисот опублікованих праць — від тез і статей до видань пам'яток і монографій у різних царинах мовознавчої науки — дозволяють говорити про Німчукову концепцію поступу вітчизняної медієвістики, яка базується на всебічному й ґрунтовному аналізі фактів писемних пам'яток з обов'язковим опертям на матеріали сучасних говорів, на середньовічно-бароковому контексті староукраїнської граматичної думки. Максималізм Василя Васильовича виявляється не лише до себе, до своїх наукових студій, але й до всіх, хто працює поряд із ним. Спостережено, що після розв'язання Німчуком лінгвістичної проблеми — додати, як правило, нічого³.

² *Пуряєва Наталія*. Професор Василь Васильович Німчук: у напрямку ad fontes // Василь Васильович Німчук: Бібліографія до 75-річчя / Упорядники Ю.Осінчук, Н.Пуряєва. — К., 2008. — С.24.

³ Київські глаголичні листки Х ст. до опрацювання та публікації В. Німчуком вважалися фальсифікатом. Тому такою емоційною була реакція Г. Хабургаєва на невнесення Р. Цейтлін цієї пам'ятки до реєстру обстежених матеріалів у своїй монографії «Лексика дрвнєболгарских рукописей X — XI вв.» та, по суті, ігнорування висновком українського вченого: «...вилучення Київського місалу із числа прямих джерел «літературної спільнослов'янської мови» X — XI ст. не виправдане ніякими міркуваннями, ...а питання про «підробку» після «превосходного» дослідження В.В. Німчука взагалі має бути зняте». — Цитуємо за: *Білоусенко П.І.* Німчук — учений, наставник, організатор науки // Волинь-Житомирщина. — 2003. — № 10. — С. 10.

В.В. Німчук знаний у славистиці працями в різних ділянках: діалектології, ономастики, етимології, становлення українського правопису, українсько-балканських мовних зв'язків, вивчення української мови як сакральної... І все ж Василь Васильович для більшості — передовсім глибокий і неперевершений дослідник давніх слов'янських текстів, мовознавець-пам'яткар. Учений великою мірою дав можливість українцям подивитися на власну мовну історію, на свою мовну першоприсутність у слов'янському світі. Якби учений підготував та опублікував лише кілька книг із академічної серії «Пам'ятки української мови», а не двадцять п'ять томів, серед яких: «Лексикон славенороський» Памва Беринди (1627), «Лексис...» Л. Зизанія (1596), «Синоніма словенороська» (XVII ст.), «Словник української мови» П. Білецького-Носенка (1838—1843), «Лексикон славено-латинський» Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського (XVII ст.), «Буквар» Івана Федорова (1574), «Грамматика ...» М. Смотрицького (1619), «Грамматика...» Л. Зизанія (1596), «Київські глаголичні листки» (X ст.) — усі одноосібно; «Книга Київського підкоморського суду» (1584 — 1644), «Ділова мова Волині й Наддніпрянщини XVII ст.», «Актова книга Житомирського гродського уряду» (1605), «Євсевієве євангеліє 1283», «Ключ царства небесного» Г. Смотрицького (1587) — у співавторстві; за безпосереднього благословіння мовознавця (відповідальне редагування): «Вірші. Приповіді посполиті» К. Зіновіїва (кін. XVII ст.) / Підгот. до вид. І. Чепіга, «Ділова і народно-розмовна мова XVIII ст.» / Підгот. до вид. В. Передрієнко, «Лікарські та господарські порадики XVIII ст.» / Підгот. до вид. В. Передрієнко, «Ключ розуміння» І. Галятівського (1659) / Підгот. до вид. І. Чепіга, «Волинські грамоти XVI ст.» / Підгот. до вид. В. Задорожний, А. Матвієнко, «Гісторія... Г. Граб'янки. Лѣтопись краткій» (1739) / Підгот. до вид. В. Мойсієнко, «Пересопницьке євангеліє 1556 — 1561» / Підгот. до вид. І. Чепіга, «Актова книга Житомирського гродського уряду 1611 року» / Підгот. до вид. А. Матвієнко, В. Мойсієнко, «Акти Житомирського гродського уряду: 1590 р., 1635р.» / Підгот. до вид. В. Мойсієнко, «Добрилове Євангеліє 1164 року» / Підгот. до вид. Ю. Осінчук — то вже це дало б підставу навіки вписати ім'я Василя Німчука золотими літерами до пантеону українського мовознавства. Якість та кількість оприятлених для української науки томів пам'яток не просто вражає, а спонукає до висновку про те, що з особистістю цього вченого пов'язана ціла епоха в розвитку україністики. Зважити варто й на те, що в цьому переліку названі тексти, які опубліковані вперше. 25 томів пам'яток української мови, що стали надбанням вітчизняного мовознавства завдяки подвижницькій праці (прямої чи опосередкованої) однієї людини — Василя Васильовича Німчука. Сотні нових мовних фактів було відкрито для сучасної лінгвістики. Тисячі лексем, виявлених в анналах історії та оприятлених, — ущільнили словникові гнізда вітчизняної історичної лексикографії. Лінгвальний простір українського словомислення та мовна тяглість, коли текст існує не тільки в

історичному, а в одному неподільному синкретичному просторі мови, історії та культури, — набули в аксіологічній парадигмі вченого науково-естетичної значущості. У процесі підготування до друку пам'яток української мови В. Німчук додає розлогі лінгвістичні дослідження, не передмови, а саме дослідження, ґрунтовний аналіз мовних особливостей тексту, який нерідко займає значну частину публікованої книги. Характеристика лінгвальних рис пам'ятки обов'язково супроводжується порівняннями із сучасним діалектним станом, що нерідко дозволяє дослідникові максимально точно локалізувати такий текст. Причому варто зауважити, що вчений оперує фактами не лише близького йому закарпатського говору, який він знає блискуче, але й інших українських. Російські мовознавці О. Соболевський, О. Шахматов, через брак на той час діалектних матеріалів східнослов'янських мов, сприйняли написання в «Євсевієвому Євангелії 1283 р.» *свю (всю), све (все), сви (вси)* як неприродні для східнослов'янського тексту, потрактовуючи їх за південнослов'янськими з сербськими рисами протографа⁴. Не бачили в подібних написаннях оригінальної української риси й вітчизняні лінгвісти (Г. Голоскевич). Але після аналізу пам'ятки Василем Німчуком, ця метатеза перетворюється із підтвердження південнослов'янськості протографа на властиво українську ізофону. В.В. Німчук у тексті виявив ще низку подібних написань: *всоємоу (своємоу), свде (всде)*, і пов'язує такі перестановки звуків у тексті Євангелія із мовним оточенням писаря Євсевія. При цьому учений своє міркування підтверджує мовленням жителів с. Держів Миколаївського р-ну Львівської обл., де й тепер кажуть *Всітий Вечір* замість *Світий Вечір*⁵. Такі та багато інших спостережень дозволяють Василеві Німчуку зробити важливий висновок: «Попович не копіював бездумно євангельський текст. Читане йшло через його мовну свідомість, тому в пам'ятці відбиваються мовні та графічні навички Євсевія, що відбивають узус середовища, в якому він проживав». І таким узусом, на основі виявлених мовних фактів, був наддністрянський діалект української мови, а сам Євсевій походив з давнього Галича або прилеглих до нього теренів⁶. Аргументовано відхиляє В. Німчук докази російських учених О. Соболевського та Г. Вздорнова про потрактування мови Київського Псалтиря 1397 як російської. Мовознавець звертає увагу на мову притчі «О инороз», яку вписано на полях одного з аркушів. У притчі засвідчено низку рефлексів, властивих північним українським говіркам, що й дало підстави дослідникові твердити,

⁴ Німчук В.В. Євсевієве Євангеліє 1283 р. як пам'ятка української мови // Євсевієве Євангеліє 1283 р. / Підгот. до вид. Г.Арполенко, З.Козирева, Г.Лиса, В.Німчук, К.Симонова, Г.Щербатюк. — К., 2001. — С. 11.

⁵ Там само. — С. 11.

⁶ Там само. — С. 35.

що рідною мовою митців-ілюстраторів книги була українська у її північному, поліському вияві⁷. Долучився мовознавець і до дискусії про місце народження автора «Граматыки словенское» Івана Ужевича, якого різні вчені в різні часи локалізували то в південній Білорусі, то в південно-західній Україні. Скрупульозно проаналізувавши не лише лінгвістичний бік «Граматыки...», але й лінгвальний, В. Німчук робить висновок, що в пам'ятці «відбиваються також локальні північноукраїнські (точніше — волинсько-поліські) риси, які найбільше виявляються в фонетиці (е на місці ненаголошеного **ѣ** та **ѧ**, твердий **р**)»⁸. Такі вмлі й глибокі оперування мовними фактами дозволяють ученому не лише вступати в дискусію з іншими мовознавцями та переконливо спростовувати їхні висновки, але й нерідко робити більш вагомі узагальнення щодо функціонування та розвитку писемно-літературної мови конкретного періоду на конкретних теренах. Грунтовно проаналізувавши десятки північноукраїнських пам'яток (особливо скорописних, раніше не опублікованих), Василь Німчук вперше в українському мовознавстві робить висновок про функціонування щонайменше в XIII — XVI ст. північноукраїнського, поліського варіанта староукраїнської літературно-писемної мови⁹. Наразі у вітчизняній історичній діалектології таке твердження вже майже ніхто не піддає сумніву.

Будь-яку мовознавчу проблему В. Німчук вивчає, тривалий час осмислює перед тим, як запропонувати її розв'язок. Не дивно, що в його публікаціях (чи то стаття, чи монографія) спочатку подано історію питання, причому нерідко *ab ovo*. Висновок властиво Німчука може складати всього невеликий абзац, але перед тим — ґрунтовний, як правило, вичерпний критичний аналіз гіпотез попередників. Так, у статті «**Проблема українського діалектогенезу**» висновкові: «Мабуть, діалектний поділ української мови в її нинішній конфігурації в XIV — XVI ст. ще не склався <...>. Можна припускати, що нинішнє співвідношення визначальних говіркових ізоглос в українському континуумі в основному було завершене не пізніше кінця XVII ст.»¹⁰, — передує аналіз праць чи не всіх відомих дослідників цього питання, починаючи від другої половини XIX ст. (К. Михальчука, О. Шахматова, А. Кримського, В. Ганцова, М. Наконечного, Ф. Жилка). А із аргументів І. Матвіяса та Г. Півторака вчений критично розглядає кожний пункт, відзначаючи, що багато наведених фактів дискусивні й не завжди є доказовими. Наприклад, із 15 аргументів Івана Матвіяса на користь генетичного

⁷ Німчук В.В. Київський Псалтир 1397 р. — пам'ятка північного діалекту української мови // Український діалектологічний збірник. 3. — К., 1997. — С. 227.

⁸ Німчук В.В. Мовознавство на Україні в XIV — XVII ст. — К., 1985. — С. 197.

⁹ Німчук В.В., Симонова К.С. Передмова // Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст. / Підгот. до вид. В.Німчук, В.Русанівський, К.Симонова, В.Франчук, Т.Черторизька. — К., 1985. — С. 16.

¹⁰ Німчук В.В. Проблема українського діалектогенезу // Проблеми сучасної ареалогії. — К., 1994. — С. 44.

зв'язку північних середньонаддніпрянських говірок з говірками північного наріччя Василь Німчук не спростовує лише один — збереження *o* в ненаголошених новозакритих складах. Усі контраргументи мовознавець підкріплює конкретними прикладами з писемних пам'яток або говорів української мови. Так само структурно вибудовані й інші важливі для лінгвоукраїністики праці: «Про графіку та правопис як елементи етнічної культури: історія г»¹¹, «Періодизація як напрямок дослідження генези та історії української мови»¹², «Походження української мови»¹³.

Думки Василя Німчука щодо діалекто- та глотонгенезу в українстиці останнім часом стають загальноновизнаними й загальноприйнятими. В університетських лекційних курсах та підручниках з історії української мови з періодизацією розвитку української мови вченого «конкурує» хіба що періодизація Ю. Шевельова. Зауважимо, що В. Німчук на цю проблему кардинально поглядив не змінював від часу надмірної радянської наукової заполітизованості (східнослов'янські мови вийшли з єдиної давньоруської колиски, а самостійне їхнє життя починається від XIV ст.) до української наукової вольності (українська мова розвинулася безпосередньо із праслов'янської і «общерусского» періоду в історії української мови не було). У кінці XX ст. Німчукові міркування з цієї проблеми не радикальні патріотично українські, а, як і раніше, максимально науково виважені: «Нам видається, на користь того, що в X (XI) — XII (XIII) ст. могла існувати давньосхіднослов'янська (давньоруська, київськоруська) мова, котра охоплювала яскраве діалектне розмаїття, не менше аргументів, ніж на користь погляду, що такої мови не існувало. Коли хтось доведе, що в XI — XII і першій половині XIII ст. різні частини східного слов'янства вважали себе різними етносами (народами, народностями), тоді існування давньосхіднослов'янської (давньоруської, київськоруської) мови як живої, щоденної мови різнодіалектного населення Київської Русі, феодальних князівств XII — XIII ст. та як етапу в східнослов'янській лінгвісторії буде з повною підставою заперечене»¹⁴.

Відчуття мови у Василя Васильовича, розвинене з дитинства, проникливе й тонке, як у музиканта з абсолютним слухом. Батько міг спілкуватися кількома мовами: українською у її закарпатському варіанті, угорською, чеською, румунською, італійською, словенською, сербською. Син пішов далі, мовознавець-поліглот практично володіє

¹¹ Німчук В.В. Про графіку та правопис як елементи етнічної культури: історія г (До 60-річчя «Українського правопису») // Мовознавство. — 1990. — №6. — С. 3–10; 1991. — №1. — С. 9–18; №2. — С. 18–24.

¹² Німчук В.В. Періодизація як напрямок дослідження генези та історії української мови // Мовознавство. — 1997. — № 6. — С. 3–14; 1998. — № 1. — С. 3–12.

¹³ Німчук В.В. Походження української мови // Етнічна та етнокультурна історія України. У 3 т. — К., 2005. — Т.1. — Кн. 2. — С. 351–468.

¹⁴ Німчук В.В. Періодизація як напрямок дослідження генези та історії української мови // Мовознавство. — 1998. — № 1. — С. 8.

багатьма слов'янськими і європейськими мовами, а на текстовому рівні — майже всіма¹⁵. Пригадую випадок в угорському Сегеді, де в сербсько-му храмі після спілкування з вірянами місцеві представники сербської громади прийняли Василя Васильовича за туриста з Сербії. Про мовну та діалектну обізнаність Німчука ходять легенди. Він з легкістю переходить не лише з мови на мову при спілкуванні, але й нерідко на діалекти. Такі мово- та діалектопереходи Учений здійснює і під час виконання пісень, яких він знає сотні. До речі, одна з найулюбленіших — сербська народна пісня «Golubice bijela».

Мовознавець-енциклопедист, до найдрібніших відтінків знавець норм літературної української мови, Василь Німчук найвищим виявом мовного патріотизму вважає збереження, плекання і ні за яких обставин не цурання рідної говірки. За першої і найліпшої нагоди Професор переходить на рідний верхньонадборжавський говір, підтримує спілкування на інших українських діалектах, тішиться, як він каже, «чманіє» від звучання в мовленні поліських дифтонгів. Однак Учений в усьому передовсім — Учений. Любов до діалектів безмежна лише в річищі спілкування й вивчення їх як фактів мови. Останнім часом Європу загалом, а Україну зокрема охопила так звана діалектна революція — намагання піднести й задекларувати рідний діалект як окрему мову. В Україні найбільше «успіхів» у таких намаганнях досягли земляки Василя Німчука — носії закарпатського діалекту української мови, які визнають себе окремою «русинською нацією», оскільки спілкуються окремою «русинською мовою». Василь Васильович Німчук без перебільшень міг би стати найвідомішим і найдостойнішим носієм цієї «мови», бо свій говір знає найдосконаліше. Однак учений-мовознавець знає більше і бачить дещо глибше: підстав виокремлювати закарпатський діалект в окрему мову є стільки ж, скільки гуцульський, поліський, надсянський... Комплекс найвиразніших українських мовних рис охоплює архаїчні говірки від Овруча до Мукачєвого. В основі сучасного діалектного розшарування українського мовного ландшафту лежать спільні історичні лінгвальні процеси, які сягають періоду проживання предків сучасних закарпатців з предками інших етнографічних груп українців у Київській Русі. Щоб усвідомити такі, здавалося б, прості істини, і не проголошувати український закарпатський діалект окремою мовою, потрібно його любити і знати так, як закарпатець, українець Василь Німчук.

Професор В.В. Німчук зреалізував багато творчих наукових задумів, матеріалізувавши їх у сотні публікацій. Кілька капітальних студій за його безпосередньої участі підготовлені до друку і будуть видані найближчим часом, серед яких хрестоматія пам'яток «Українська мова X — XIII ст.», Четья 1489 р., Новий завіт у перекладі В. Негалєвського 1581 р., Луцька книга 1561 р., дослідження про мову «Влесової книги».

¹⁵ Білоусенко П.І. В.В. Німчук — учений, наставник, організатор науки // Волинь-Житомирщина. — 2003. — № 10. — С. 7.

Але має Вчений ще один свій, чи не найважливіший, мовознавчий проєкт — видання словника рідної говірки. Матеріали до цієї праці Василь Васильович збирав (і продовжує збирати) від часу усвідомленого зацікавлення мовою. У картотеці не лише тисячі мовних фактів, записаних безпосередньо від носіїв рідного діалекту, але й багатющий матеріал з писемних пам'яток. І це, очевидно, має бути не один том.

Дай Боже, Пане Професоре, зреалізувати Ваші задуми!
Многая літа!

Віктор МОЙСІЄНКО (Житомир)

Стаття надійшла 02.06.2013.

Victor Moysisjenko

Zhytomyr

V.V. NIMCHUK IN UKRAINIAN LINGUISTICS

(To the 80year anniversary from the Vasyl V. Nimchuk's birthday)

Мовна мозаїка

ЧИ МОЖЕ У ЗАКОНІ ЩОСЬ ЗГАДУВАТИСЯ?

Дуже часто на сторінках ЗМІ зустрічаємо слова **згаданий, згадуватися**. Газети пишуть: *не створили згаданий відділ; відзначили 1000-річчя згаданої події; вкладники згаданих установ; вилучити згадані мільярди; претензії згаданого суб'єкта; у виробничій діяльності згаданого товариства; учасник згаданих афер; у нових будинках згаданої небезпеки немає; згадані підприємці Тернопільщини; суди в усіх цих документах взагалі не згадуються; слово «паранджа» у законі навіть не згадується* тощо.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (укладач В. Бусел) читаємо, **згадувати** — 1. Відтворювати в пам'яті, свідомості події, обставини, образи і т. ін. минулого, відновлювати уявлення про кого-, що-небудь. 2. Побіжно називати кого-, що-небудь, коротко повідомляти, зауважувати про когось, щось... Пригадувати кому-небудь щось сказане чи зроблене ним раніше. **Згадувати добрим словом**. Наприклад: *Чи хто згадає, чи забуде мене в снігу на чужині...; Дарувала шиту шовками хустину, щоб згадував на чужині; Згадував свою Волинь святую І волю-долю молодую; Холоне серце, як згадаю, Що не в Україні ховають...* (Т. Шевченко).

Отже, **згадувати** — це коли суб'єкт (виконавець) дії відтворює у пам'яті, пригадує когось або щось. Наприклад, *Мені згадалося море*. Тобто я пригадала, відтворила у пам'яті морське узбережжя. Та чи може щось **згадатися** (без виконавця дії) у документах, законах?

У вищенаведених реченнях з газет **згаданий, згадуватися** вжито неправильно. Правильно **цей, такий, наведений, поданий, описаний, зазначений, вищенаведений, вищеописаний, вищезазначений** тощо. Наприклад: *Наведений вірш розкриває нам тайну авторової творчості* (словник української мови); *Засмутив мене досить Ваш лист і своїм настроєм і поданими фактами; Я знала тільки те горе, що описане в драмах* (Леся Українка); *Опис цей ґрунтується... на земсько-статистичних дослідженнях трьох зазначених губерній...* (українсько-російський словник).

Отже, в аналізованих прикладах з газет треба писати **цей (це, ця, ці), такий (таке, така, такі), наведений, поданий, описаний, зазначений, вищенаведений, вищеописаний, вищезазначений** тощо **відділ, подія, суб'єкт, товариство, небезпека**, а також **установи, мільярди, афери підприємці** та ін. Наприклад, *не створили такий відділ; відзначили 1000-річчя цієї події; про суди в усіх цих документах взагалі не йдеться* чи *про суди в усіх цих документах взагалі нічого не написано (не зазначено); слово «паранджа» у законі не подано (не зазначено, не написано, не наведено)* чи слова «паранджа» у законі немає.

Марія Ріней